

nélkül a kapitalista világgal, mint az egzisztencializmus, mindenre kiterjedő székszisük nem téphet szét minden illuziót, mint Huxlét, nem tehetik túl magukat minden szabályon és sablónon, mint Faulkner alakjai. Ehhez a kapitalizmusnak, az emberi kiszakadásnak magasabb foka szükséges. Nála azok, akik tudatosan akarnak elkülönülni, csak látszólag, szubjektíve állnak kívül a pénzkeresők világán, objektíve részét alkotják, hozzátartoznak, kiegészítik ezt a világot. Akik pedig tényleg kívülállnak ezen a világon, azok nem azért szakadtak ki, mert leszámoltak az emberi kicsinyességekkel, a pénzkeresők világával, hanem azért, mert születésüknél, fogyatékoságaiknál, jellemükénél fogva groteszk alakok. Ezeknél teher ez a kiszakadás és szeretnének beolvadni. Ott van a hallgatag ifjú, aki szeretne olyan lenni, mint a többi, megnyugodni, de nem tud; a furcsa ember, aki mindenáron be akarja bizonyítani, hogy olyan mint a többiek és épp ezzel árulja el különállását; az idegenből a városba költöző ifjú, akiből hiányzik a beolvadás képessége, hogy aztán részegségben próbáljon feloldódni; és a legérdekesebb közülük a festő, aki nem tud beszélni, képzeletének alkotásaival veszi körül magát, házassága szerencsétlenné lesz és végül kidobja szobájából azt a nőt, aki megérti.

Ezeknek a groteszk alakoknak ábrázolásában van Anderson igazi értéke. De hatásának gyökere is. Ez ugyanis az emberi kiszakadás történetének kezdete. Első lépés a kapitalizmus fejlődésében.

Az új mondanivaló ábrázolására képessé teszi formáját is. A régi, nyugodt hullámzású formát hajlékonyabbá teszi, finom árnyalatok felismerésére képes történések helyett embereket viszszaad, sűrített, szaggatott formává alakítja és lebeszélései remekül megszerkesztett, de a régi értelemben látszólag sok felesleges tartalmú apró történetek, amelyek mindig többet sejtetnek, mint amennyit mondanak. Ez te-

szí képpé sajátos alakjainak és még inkább az őket környező légkör bemutatására. Micsoda nagyszerű módon tudja látszólag odavetett vonásokkal megrajzolni, hogyan mérgezi meg ez élet az embereket környező levegőt. Ebben az alkotásmódban minden más jelentőséget kap. Még a konvencionális szerelem is többet mond nála: a fiúnál vágy, hogy utat találjon az emberek felé, a nőnél pedig csalódás a prózai, szürke világban.

Egészében: tartalmi és formai elemeivel Anderson egy mozzanat a mai, élő irodalom kialakulásában.

BÁLINT István

PARNAS — ZBORNIK
SRPSKE I HRVATSKE
ZBORNIK LIRIKE

A szerb-horvát líra antológiája. Összeállította Bozsidar Kovácvics. Bratstvo-Jedinstvo kiadás, Noviszád, 1955.

Mint általában minden antológia összeállítója, Bozsidar Kovácvics is előszóban igyekszik megmagyarázni, miért lett könyve olyan, amilyen lett; milyen elveket követett az antológiába került versek kiválogatásában, melynek tehát költői és esztétikai nézetei. Lényegében keveset tudunk meg az előszóból ezekről a nézetekről, mert Kovácvics inkább az egyes költőkről alkotott véleményét mondja el, mérlegeli, ki nagyobb költő, ki értékesebb, s nem közli az olvasóval, vajjon voltak-e általánosan érvényes, nem relatív, hanem minden költőre egyenlően alkalmazott mércéi. Az egyetlen, következetesen betartott kritérium az volt, hogy ebbe a kötetbe csak halott költők kerültek. Így szabadult meg Kovácvics attól a nehéz feladattól, hogy az élőket halhatatlanná tegye.

Mindaz, amit Kovácvics az egyes költőkről mond, egyetlen tételének jegyében áll: „A lírának saját törvényei vannak, a legfontosabb pedig így hang-

zik: az igazi költő közvetlen kapcsolatban van a világmindenség általános összhangjával, ezt keresnie kell, és éreznie kell az élet teljességét." Ez a túlságosan általánosított szemlélet részben meg is magyarázza, miért lett olyan tarka, kiegyensúlyozatlan ez a könyv, azt azonban már nem magyarázza meg, hogy miért kerültek bele olyan költők is, akik, szemelláthatóan, egyáltalán nincsenek „közvetlen kapcsolatban” „a világmindenség általános összhangjával”. De lehetőséget ad ez a megfogalmazás Kovácvcevicnak, hogy a maga szubjektív, téves és maradi esztétikai felfogását érvényesítse ebben a jobb sorsra érdemes gyűjteményben.

Kovácvcevic szerkesztői eljárását legjobban példázza Ducics és Rákics esete. Igaz, hogy Rákics utólréhetetlen művész volt a *maga idejében*, igaz, hogy az ő költészete európai színvonalra emelte a szerb költészetet, mégha néhány évtized késéssel is, igaz, hogy Ducics mestere volt a formának, de azt állítani, hogy Rákics a XX. század legnagyobb szerb költője, amikor utána jön egy Crnyánszki, Dusan Mátics, Davicsó, Popa — nem csak irodalomtörténeti tévedés. Van Kovácvcevic nézeteiben egy jó adag gyermekesség is, mint pl. amikor a Rákicsról tett megállapítása után hozzát teszi: Rákicsnak csak egy nagy hiányossága volt: nem tudta felfogni a világmindenség célszerűségét és teljességét. Ezért, abszolút mértékkel mérve, Ducics győz! — Mint egy box-mérkőzésen, amikor az egyik fél ökle „abszolút mértékkel mérve” erősebb, s ezért győz.

Különben, ezek után az olvasónak nem szabad csodálkoznia azon, hány verssel szerepel a Parnasban Ducics és Rákics...

Amikor az előbb azt mondtam, hogy Kovácvcevic nézetei sok mindenben maradiak, nem csak arra gondoltam, hogy a Ducics- és Rákics-féle költészetet annyira dicsőíti. Azt írja előszavának XII. pontjában, hogy „a költészet, a nagy, legtökéletesebb költészet...

egy megtisztult vallás elemeit tartalmazza.” Ezt a vallást „egy szellem vég-ső kifejezésének” tartja. Itt van a magyarázata annak, miért nem tudta Kovácvcevic a szerb és horvát költészetből a legnagyobb, igazi költeményeket gyűjteményébe sorozni. Metafizikai, a való életől, sőt még a költészet anyagától, a nyelvtől is elvonatkoztatott szempontjai lehetetlenné tették, hogy realisan nézze, vizsgálja a válogatásra szánt anyagot, s így lett ez a gyűjtemény teljesen félresikerült könyv.

Nekünk, magyaroknak, Kovácvcevic néhány érdekes adatot nyújt épp az előszóban. Még emlékszünk arra, hogy amikor 1953-ban megjelent Zsiván Miliszávac könyve Dusan Vasziyevről („Pesnik poraza”, Matica Srpska kiadás), amelyben a szerző azt állítja, hogy Ady hatott Vasziyevre, Mladen Leszkovác kifogásolta Miliszávacnak ezt a tételét. Mi inkább Miliszávacnak adunk igazat, mert Vasziyev életében és költészetében magunk is gyakran bukkantunk Ady nyomaira, de azért is, mert ez Vasziyev költői értékét egyáltalán nem csökkenti. Most Kovácvcevic is csatlakozik az Ady-hatás felismerőkhöz, avval a megjegyzéssel, hogy Vasziyev megszabadult a befolyástól, mégpedig aligánem Crnyánszki segítségével; számunkra az is fontos, hogy Kovácvcevic Ady-hatást lát Crnyánszki költészetében. Avval azonban nem tudunk megegyezni, hogy Crnyánszki Ady-féle költő-típus volt. Különösen, ha tekintetbe vesszük Crnyánszki későbbi, háborúalatti megalkuvó álláspontját, láthatjuk, mennyire ellentétes típusok voltak ők ketten. Itt csupán esetleges hatásról lehet tehát szó, semmi egyébéről.

A továbbiakban könnyebben megértjük majd Kovácvcevic válogatási elvét, ha tekintetbe vesszük, mit mond ő pl. a szürrealizmusról. Szerinte ez az irodalmi mozgalom a lehetetlenségbe fulladt, s a régi Jugoszláviában nem volt más szerepe, mint a burzsoá művészeti előítéletek lerombolása; evvel tehát Ko-

vácsevics tagadja a szürrealista költők (Mátics, Risztics, Davicsó) eredményeit a költői nyelv és technika fejlesztésében; márpedig a háborúelőtti szürrealizmus nélkül a jugoszláv költészet aligha érte volna el mai, rendkívül magas színvonalát. S aztán jön a természetes következtetés: Nem látjuk, miért létezik (ti. a szürrealizmus) az új Jugoszláviában. — Kovácsevics ügylátszik, nem ismeri az újabb jugoszláv költészetet, amelyben ma már nincs szürrealizmus. Néhány költő, szükségszerűen és helyesen, továbbfejlesztette a szürrealisták költészetét, s viszi tovább az értékeket. Kovácsevicsnak ez a megállapítása pedig híven jellemzi konzervatív irodalmi nézeteit. Még azzal sem segít magán, hogy az előszó végén alapos támadást intéz a dilettánsok ellen.

Magára az antológiára nem érdemes sok szót vesztegetni. Sisko Mencsetics-től (1457—1527) Rade Drainacig (1899—1943) itt van majdnem mindenki, aki jelentős volt a szerb és a horvát költészetben és sokan, akik egyáltalán nem voltak jelentősek. Egy antológia sohasem lehet eléggé objektív, Kovácsevicsé meg különösen nem az. Rákics húsz és Ducics huszonnyolc verse mellett például A. B. Simics öt és Momcsilo Nasztaszijevics két verse Kovácsevics válogatásának egyoldalúságát bizonyítja. Vannak itt periodizációs tévedések is. Az antológia négy időszaki részre oszlik. Kovácsevics Rákicsot és Názort a harmadik részbe sorolja, Láza Koszticsot pedig Ducicscsal együtt, a negyedikbe — a legújabb költők közé. Mindez arra utal bennünket, hogy Kovácsevics versgyűjteményét sikertelennek ítéljük.

TOMÁN László

SLOBODAN MARKOVIĆ:

SEDA M PONOĆNIH KAZIVANJA

Versek. Narodna prosvjeta kiadás,
Szarajevó, 1955

Van a mai szerb költészetben egy irány, amely jellegzetesen érzélgős, pesszimizmusban tetszeleg, de felületes, és ritkán lépi át a megszokott kifejezések határát. Slobodán Markovics tipikus képviselője lehetne ennek a csoportnak, ha nem írna időnként egy-egy olyan verset, amellyel kitör önmagából, és a hozzá hasonló költők fölé emelkedik.

Ebben a legújabb könyvében, húsz vers közül csak egyetlen az igazi; csak egyetlen, árva vers a versek között, éli tovább a múalkotás életét, a többi meg, mint a hétköznapiasság, unalom, megállapodottság kifejezését, elsodorják a költészetünkben viharzó új szelek.

A „Hét éjféli szó a kulcslyukba” egyetlen vers könyve: ez a vers a „Káromkodás és bánat érette”. Ha csak ezt az egy költeményt írta volna meg Markovics, azt mondhatnánk: jól van. Ez költészet. De ha a „Káromkodás és bánat” után elolvassuk azokat az annyira émelyítő, annyira együgyű verseket, beteges slágerszövegeket és költőietlen síránkozásokat, akkor még a kötet első és legjobb versét is elfelejtjük, s az oldalak egyhangú, síma útján alig vesszük észre egy-egy sor, versszak, esetleg, nagyritkán, egy egész vers néha mégis izgató, furcsa ösvényét.

Markovics mindig megtorlan az élet előtt, s hogy elküldje a megtorlást, sírvafakad. Evvel pótolja verseinek tartalmát. Könnyen fűzi, halmozza, szinte ontja a szavakat, a meleg, bágyasztó kifejezéseket, néha szuggesztív is, olyankor felvillant, elénkvarázsol egy-egy képet, de aztán, visszatér egy nagyon egyvonalú, konvencionális megoldásokra hajlamos, és konvencionális megoldásokat használó költészet útjára.